

ח'יס-נָח בְּגַנו ז'יל

אבי ז'יל, ר' חיים נח בגנו מוצאו משפחה מיוחסת ומכובדת וגדולי התורה. אביו ר' שמחה בונימ היה ממוכבדי העדה היהודית בעיירה וכשנפטר נישא ארונו על הכתפיים ע"י מלאוינו כאות של כבוד והערכה רבה להם זכה המנוח בימי חייו.

אבא נולד בשנת 1878 בעיירה גוסטינין הסמוכה לקוטנה. מנעוריו גדל בבית היהודי מסורתי, שומר מצוות וספוג ערכי יהדות מדורות. ככל בני דורו למד בחדר ובישיבה, אולם כבר מנעוריו התעניין בספרות העברית של זמנו ונחשב בעיני כל חבריו וידידו כאיש משכילים ובעל אופקים רחבים.

הוא הגיע לקוטנה בעודו בחור צעיר. בעיר זו נשא אשה והקים את משפטו. הכל הכירוהו כאיש אציל-רזה, עדין נפש, נבון ונכון לעזר לחברו בכל עת. כפי שכותב ידידנו ומורנו י. ב. צץ ז'יל ב"פנקס גוסטינין" (עמ' 88) השתתף אבי המנוח בפגישות של בחורי העיירה שהיו מ"חובבי-ציון". בבית י. ב. צץ התנהלו שיחות וויכוחים על נושאים שונים שעמדו אז ברומו של העולם היהודי. ורבים היו הנושאים: בעיות חברה, כלכלה, תרבות והעיקר ציונות. מפגישות אלה קמה וצמחה ההסתדרות הציונית בגוסטינין. אך גם כאן, בקוטנה המשיך אבא בפעילותו הלאומית וחלום היו היה — לעלות לארץ-ישראל. אולם דאגות פרנסת היו לו כלכל יהודי. טרוד היה ודאג מאד לפרנס את בני-ביתו. עם זאת מצא תמיד פנאי לעין בספר ו אף ללימוד שפות זרות. ומעניין, הוא למד גם את שפת האספרנטו — דבר נדיר מאוד בזמןו בעזמו בעיקר בקרב החסידים — כי מחסידי הרבי מגור היה אבא. ציונותו לא הייתה

ומקומו בחיה העם. הוא מפיצר בנו שנאכל הפעם יותר מן המגיל, כי הרי צום ארוך לפנינו.

את «הסעודה המפסקת» מסיימים אנו בברכת המזון «במוזמן». גם הבנות אומרות את התפילה. ואו בא הרגע הגדול שתמיד הטיל עלי פחד גדול, שבה בקשת להרחקו ממנה. אבל גם עם השולחן. עיניו מביעות טוב-לב וחרדה, תקווה ואחולים לקרהת הבאות, עצבות ושמה. ועל הכל תפילה ובקשה לחיים טובים לכל בני ביתו. ובעוד הילדים עומדים סביבו הוא פורש ידיו על בני ברכו וברכו כברך יעקב את בניו, לאחר הבכור מברךABA את כל בניו ובנותיו לפי גילם. עיניו עצומות בשעת ברכתו, אך דמעה יורדת על לחייו ונופלת על ראשו של הבן. והבכי אוחז בכולם, כל אחד בוכה בכפי חריש ופונה לפינותו להתייחד עם עצמו. אך הבכי גובר, הרי זה פורקן לצער שנצטבר בלבותינו ימים רבים, אף יש בו גם בקשה ותחינה לישוב במרומים שלא יסתיר פניו מנתנו.

ABA כילה את ברכותיו, עתה יילך לבית-הכנסת לבקש חיים, ושמחה חיים לכל בני-ביתו. ובטרם צאתו ביתו ייגש אליו כל אחד מבניו, ינסק את ידו ויאחל בקול שקט ואוהב: «דער טאטעש זאל זיך אויסבעטן א גוט יאהר».

יום-הכיפורים ירד עליו בכפי, בתפלות, בצום ובתקווה לחיים טובים עליו ועל כל בית-ישראל. אך התפלות שהתפללו היהודי קוטנה והדמעות שולגו מעיני האבות והבניים כל שנה, ערבי יום הכיפורים לא הועילו. בית-ישראל בפולין נגור למות ולא לחיים. והדמעות ששפכתי בערב יום הכיפורים לא יבשו עד היום זהה.

ABA נפטר בשנת 1937 בחדרה ושם הובא למנוחות. דמותו האצילה נשארה חרומה על לוח לבנו לנצח. ת.ג.צ.ב.ה.

את אמנו היקרה לא הזכרתי, כי היא מטה עליו בודני ילדה קטנה וכמעט שאיןי זוכרה. כבת שלושים ושתיים הייתה במוותה בהותירה אחראית שמונה ילדים קטנים. ת.ג.צ.ב.ה.

שרה בגנו-פיניינר

לו לכשול לשמר מצוות התורה ולנהל אורחות חיים מסורתית כאבותיו. אולםABA הושפע גם מהרוחות החדשנות שנשבו בימים ההם. את בנותיו שלח למדוד בבית-ספר ציוני, בו למדו יחד בניים ובנות. כמוון שהדבר לא נשא חן בעיני חבריו — חסידי גור. אנשי השטibel בו התפללABA אימנו עליהם שיגרשו מן השטibel, אך הוא לא יותר. בנותיו המשיכו למדוד ב«עמ'-הספר» הציוני המערבי.

הוא ביקש להנץ אתו ברוח ציונית, ועם זאת להציג עליו מרוח היהדות המסורתית. גם את בניו שלמדו בחדר ובישיבות שלח למורים פרטיים כדי שיירכשו השכלה כללית ושלא יהיו מנוטקים מהווות העולם שמסביבם.

בימי מלחמת העולם הראשונה לא עמדABA מהצד בעת שצרכה רדפה צרה. הוא השתתף בהרבה פעולות ציבוריות כדי להקל על בני קהילתו את מצוקתם. הוא הקדיש הרבה מזמנו לצרכי ציבור, ובעת שהוקם בעיר התמחוי לנצרכים, היה חלק ארוחות חממות לנצרכים ונטל חלק בפעולות צדקה שונות כמו: «הכנסת-כהה» בקרדי-חולמים וכו'. הוא גם סייע כמעט יכולתו בהקמת בית ספר לבנות «בית-יעקב», שהיה בית ספר דתי מובהק לבנות. אולםABA הבין שלא די לו לנער היהודי בלימודי החדר והישיבה. לנגד עיניו ניצב הטיפוס היהודי החדש המזוג ברוחו את תורה אבותיו ואת השאייה לחידוש ולהתחייה עמו. ואכן, חינוכו שהקנה לנו נשא פרי. כל בנותיו על ארצה ואףABA זכה להגשים חלום חייו ובשנת 1934 הגיע לחופי ארץ ישראל והתיישב בחדרה. לאחר זמן הוא העלה גם את אשתו השניה ואת בנו הצעיר גבריאל. אולם שלושת בניו האהובים עליו מאוד לא זכה לראותם יחד אותו בארץ-ישראל. הם ניספו בתופת הנazi יחד עם כל בית-ישראל בפולין.

ערב יום-הכיפורים בביתABA

עמוק בלב ובזכרוני נחרת בי ערבי יום-הכיפורים בביתABA. אווירת יום הדין המשמש ובא עדמה בבית כבר משעות הבוקר. השכינה והקדושה, הרעדת והאימה פרשו כנפיהם על כל הבית.ABA מהלך מרוכזו בתוך עצמו, שפטו לוחשות תפילה וכולו שקוע בעולמות אחרים. يوم-הדין הגדל והנורא הולך וקרב. לב כל אחד מאתנו רועד. מה נושא בחובו היום הקדוש לכל אחד מאתנו? מי חיים ומי למוות? מי ייכח בספר החיים וממי דינו לעבר מן העולם חלילה?

המשם נוטה כבר לעروب. הצללים פשוטו על הבית הנכון לקרה התענית, התפילה והדין. הוא טוהר וצוחצח ואין בו פינה שלא קודשה ליום הגדל. שבת השבתון הוא היום הזה. דומיה שוררת בבית. בני הבית עזרו נשימתם ועיניהם נשואות בראש המשפחה — לABA. רק השעון שעלה הקיר ממשיע בלי הרף את תיקתוקיו. והוא-הוא העד היחיד לחיינו העוברים בשמה ובעצב, בתקות שבלב ובעצבונו, אך אין הוא מתעורר בחינו.

השולחן כוסה במאפה צהורה, כשתיח לבן נראה השולחן ועליו ניצבים הפמוטים הגדולים בהם دولקים הנורות ולידם מכתש בו תקוע נר גדול ועבה — נר יום הכהנת, שידליך עד שוב בני הבית מתפללים בבית הכהנת, מחר לאחר הנעללה, עת יתישבו כולם לסעוד את לבם לאחר הצום הקדוש. בראש השולחן מונחת ה Challah הקלוועה הגדולה זה — «הקויליטש». השולחן ערוך ומצפה לסעודיו, שיישבו לאכול עתה את הסעודת המפסקת.

אך איש טרם תפס את מקומו לידו. כל הבנים והבנות ממתינים עד שאבא יתפוס את מקומו בראש השולחן ורק אז נתישב גם אנו. מבטינו עוקבים אחר כל תנועותיו. והוא כולו דורך אך שקט. הוא ניגש לארון, מוציא את הקיטל הלבן, לובשו ויושב בראש השולחן, אז מתיישבים גם אנו, כל אחד במקומו הקבוע.

הנה, ה Challah «הסעודה המפסקת». דממה שוררת מסביב לשולחן. איש איש שקוע בהרהוריו ביחסו ובציפיותו. דממה מסביב. רקABA מפסיק מדי פעם את הדומיה ומדבר על קדושת היום